

STUDIUL MATERIALULUI PALEOFAUNISTIC DIN AȘEZAREA CUCUTENIANĂ DE LA SCÂNTEIA, JUD. IAȘI

DE

MARIA ȘTIRBU

Materialul paleofaunistic rezultat din săpăturile efectuate de arheolog Cornelia-Magda Lazarovici în așezarea neolitică de la Scânteia (jud. Iași), aparținând culturii Cucuteni, este mai bogat decât cel studiat anterior¹, dar cu o structură foarte asemănătoare.

În adevăr, materialul, care face obiectul lucrării de față, se cifrează la 6 510 piese osoase, fiind astfel dublu ca număr față de cel studiat anterior (3 114). Piesele osoase determinate până la gen și specie sunt în număr de 4 101, iar la restul de 2 409, reprezentat prin așchii și fragmente mici, nesemnificative, nu s-a putut preciza decât că aparține mamiferelor.

Caracterul foarte fragmentar al materialului ne atestă și în acest caz, ca și în cazul celui studiat deja, că suntem în prezența resturilor menajere ale locuitorilor din cultura Cucuteni de la Scânteia. Între piesele determinate, alături de mamifere, care sunt în proporție de 99,46%, au fost identificate și valve și cochilii de moluște (0,53%).

În tabelul ce urmează prezentăm repartiția materialului pe specii și grupe, precum și frecvența aproximativă a indivizilor. Din analiza cifrelor înscrise în acest tabel rezultă predominarea mamiferelor domestice (94,26%) asupra celor sălbatice (5,73%), ceea ce atestă că locuitorii triburilor cucuteniene de la Scânteia aveau ca ocupație de bază creșterea animalelor. Frecvența mică a resturilor aparținând animalelor sălbatice arată că vânătoarea, ca mijloc de procurare a hranei, juca un rol secundar. Așa cum rezultă din literatura de specialitate, și în alte așezări datate din culturi mai mult sau mai puțin contemporane², resturile aparținând animalelor domestice depășesc cu mult pe cele ale animalelor sălbatice.

ANIMALELE DOMESTICE

Lista animalelor domestice este scurtă; ea cuprinde: bovine (*Bos taurus*), ovicaprine (grupare în care am inclus ovinele – *Ovis aries* – și caprinele – *Capra hircus* – greu de diferențiat pe baza pieselor scheletice fragmentate), porcine (*Sus scrofa domesticus*) și câinele (*Canis familiaris*).

¹ C.-M. Mantu, M. Știrbu și N. Bazgar, *Considerații privind obiectele din piatră, os și corn de cerb din așezarea cucuteniană de la Scânteia (1985-1990)*, în *ArhMold*, XVIII, 1995, p. 129-131.

² O. Necrasov, M. Bulai-Știrbu, *L'élevage, la chasse et la pêche durant le néolithique roumain*, în *Lucrările Cong. VII Internat. Sci. Anthropol. et Ethnol.*, vol V, Moscova, 1970, p. 552-556 (545-556); O. Necrasov, M. Bulai-Știrbu, M. Incob, *Paleofauna neolitică de la Liubcova (Jud. Caraș-Severin) și unele aspecte ale ocupațiilor locuitorilor din complexul cultural Vinča-Turdaș*, în *St. cerc. antropol.*, 1977, 14, p. 11-17 (tabele pag. 12); O. Necrasov, M. Știrbu, *Studiul materialului paleofaunistic din așezarea precucuteniană de la Târpești în comparație cu materialele descoperite în alte așezări neolitice*, în *St. cerc. antropol.*, 1979, 16, p. 3-10 (tabel pag. 4); O. Necrasov, M. Știrbu, *Contribuție la studiul faunei din cultura Criș*, în *An. Muz. Jud. Vaslui*, 1980, 11, p. 19-31 (tabele pag. 20 și 27); M. Știrbu, *Paleofauna neolitică de la Radovanu și unele aspecte ale ocupației locuitorilor din cultura Boian*, în *Ann. Univ. „Al. I. Cuza” Iași*, 1980, secț. II, a, XXVI, p. 107-108; M. Știrbu, *Studiul resturilor de faună neolitică din stațiunea Tăușa-Deva*, în *AMN*, XXI, 1984, p. 45-47.

Bovinele se situează ca frecvență (44,20%) pe primul loc între animalele domestice, situație care se întâlnește, cu mici excepții, în toate așezările neolitice studiate³. Ca pondere, ocupă o poziție mijlocie în comparație cu alte așezări neolitice. După structura pieselor osoase putem aprecia că ele au aparținut, în majoritate (79,35%), la indivizi maturi. Cât privește talia, după robustețea oaselor (întrucât nu am beneficia de piese întregi care să ne permită calcularea taliei), s-ar părea că suntem în prezența a cël puțin două tipuri: unul mai gracil și altul mai robust și mai mare. Această situație s-ar putea datora însă atât diferențelor sexuale, cât și celor legate de vârstă.

Locul al doilea este ocupat de porcine cu un procent de 30,79%, care este cu 13,40% mai redus decât cel al bovinelor, dar cu 12,40% mai mare decât cel al ovicaprinelor. Acestea din urmă situându-se, astfel, pe locul al treilea.

În ceea ce privește raportul dintre ovicaprine și porcine, este interesant de subliniat că în toate așezările date din cultura Criș, studiate, porcinele sunt în proporții foarte reduse în comparație cu ovicaprinele⁴. O situație asemănătoare se constată și pentru unele așezări din culturile Tisa și Hamangia, pentru ca în cele din cultura Boian resturile aparținând porcului domestic să lipsească complet⁵. În stațiunile date din culturile Ceramicii lneare, Precucuteni și Cucuteni, însă, porcinele sunt în proporție mai mare decât ovicaprinele⁶. În acest caz trebuie să ne întrebăm dacă nu cumva domesticirea porcului s-a produs mai târziu decât a ovicaprinelor și a bovinelor sau dacă lipsa resturilor sale în unele așezări din neoliticul timpuriu a depins de viața mai mult sau mai puțin nomadă a locuitorilor din acele timpuri. În adevăr, creșterea porcinelor este, în general, socotită ca un indicu de viață sedentară, întrucât nomadarea împreună cu aceste animale este destul de greu de realizat. În acest caz procentul ridicat al resturilor osoase atribuite porcului domestic poate constitui o indicație asupra vieții sedentare a populației cucuteniene de la Scânteia. Pe de altă parte, trebuie să luăm în considerație și posibilitatea asigurării hranei adecvate pentru creșterea acestor animale. Ori, existența jirului și a ghiindei care reprezintă, printre altele, hrana de bază a strămoșului lor sălbatic, mistrețul, poate favoriza extinderea creșterii porcului domestic.

În ceea ce privește numărul indivizilor aproximați, se constată predominarea celor tineri (60,30%) asupra celor maturi (39,69%).

Tabelul 1

Repartiția pe specii a materialului de la Scânteia

Specia sau grupa	Fragmente		Indivizi	
	Nr.	%	Nr. aprox.	%
Bos Taurus	1803	44.20	155	27.87
Ovicaprinae (ovis aries + capra hircus)	750	18.38	136	24.46
Sus scrofa domesticus	1256	30.79	194	35.25
Canis familiaris	36	0.88	8	1.43
Total mamifere domestice	3845	94.26	493	88.66
Lepus europaeus	2	0.04	1	0.17
Castor fiber	1	0.02	1	0.17
Canis lupus	7	0.17	4	0.71
Felis silvestris	1	0.02	1	0.17
Bos primigenius	30	0.73	8	1.43
Cervus elaphus	120	2.94	27	4.85
Capreolus-capreolus	23	0.56	6	1.07
Sus scrofa ferus	50	1.22	15	2.69
Total mamifere sălbatice	234	5.73	63	11.33
Total mamifere	4079	99.46	556	100.00

³ Cf. nota 2.⁴ O. Necrasov, M. Bulai-Știrbu, *op. cit.*, 1970; O. Necrasov, M. Știrbu, *op. cit.*, 1980.⁵ O. Necrasov, M. Bulai-Știrbu, *op. cit.*, 1970.⁶ O. Necrasov, M. Bulai-Știrbu, *op. cit.*, 1970.

Ovicaprinele, cu un procent de 18,38%, se situează, așa cum am arătat mai sus, pe locul al treilea ca frecvență. Structura pieselor osoase ne indică, la fel ca și pentru bovine, un procent mai mare de indivizi maturi (61,102%) decât tineri (38,97%).

În sfârșit, câinele, primul animal domesticit de om, se situează pe ultimul loc, cu un procent de 0,88%. Slaba lui reprezentare, nu numai în materialul nostru, dar în toate stațiunile studiate, așa cum rezultă din literatura de specialitate⁷, se datorează probabil faptului că era folosit, în principal, ca animal de pază și vânatoare și doar cu totul excepțional pentru consumul alimentar. Ori, cum materialul paleofaunistic din așezările neolitice reprezintă în fond „deșeuri menajere” ale locuitorilor, acesta nu putea să conțină decât rar și în cantități foarte mici resturile osoase ale acestui animal.

ANIMALELE SALBATICE

Resturile provenite de la animalele sălbatice sunt într-un procent foarte mic (5,73%), situație care de altfel se constată în majoritatea așezărilor neolitice⁸. Aceasta ne atestă că vânatoarea, ca ocupație a locuitorilor, trece pe locul secund, după creșterea animalelor și cultivarea plantelor.

Principalul obiect al vânătorii, ca în toate așezările neolitice de altfel⁹, îl constituie cerbul. Resturile acestuia însă sunt într-un procent de doar 2,94%, dar reprezintă cel mai mare procent dintre animalele sălbatice. Cerbul era vânat nu numai pentru carne, blană și piele, dar și pentru coarne, care puteau servi la confecționarea unor unelte și, în primul rând, a săpăligilor.

Pe locul al doilea ca frecvență, cu un procent de 1,22%, se situează mistrețul. Celelalte animale sălbatice, așa cum rezultă din tabelul unde am înscris lista lor, sunt reprezentate prin procente cu valori subunitare. Unele dintre ele, așa cum este castorul și pisica sălbatică, sunt prezente doar prin câte un fragment osos. Trebuie să menționăm de altfel că procentul foarte redus al resturilor ce aparțin mamiferelor sălbatice ne sugerează că acestea constituiau un vânat ocazional.

Animalele sălbatice identificate în materialul de la Scânteia nu epuizează nici pe de parte întreaga listă a mamiferelor din fauna naturală a zonei. Afară de resturile cerbului și poate și a mistrețului, care s-ar fi putut să fi făcut obiectul unei vânătorii sistematice, celelalte sunt cu foarte mare probabilitate rezultatul întâmplării. Prezența lor însă este foarte importantă pentru noi, ele constituind un bun indicator al unor aspecte ale mediului regiunii. Astfel, prezența cerbului ne atestă existența unor masive păduroase, viața acestui animal fiind strâns legată de pădure. Prezența mistrețului arată existența stejarului și a fagului, ghinda și jirul fiind o hrană importantă pentru acest animal. În fine, prezența castorului atestă nu numai existența pădurii, dar și a unor rețele hidrografice importante, viața lui fiind legată atât de prezența copacilor, cât și a apelor. Existența sursei de apă, este, de altfel, atestată și de prezența valvelor scoicii de râu (*unio*). Resturile acestuia însă, sunt slab reprezentate, întrunind împreună cu două cochilii de melc (*helix*) un procent de numai 0,53% din întregul material determinabil.

În concluzie, din analiza efectuată rezultă că resturile aparținând mamiferelor domestice sunt predominante. Aceasta atestă că, creșterea animalelor constituie o îndeletnicire de bază a locuitorilor din așezarea cucuteniană de la Scânteia. Numărul mare de resturi osoase aparținând porcului domestic ne poate sugera că locuitorii triburilor de la Scânteia erau destul de sedentari. Important de subliniat că în timp ce resturile osoase atribuite porcinelor provin în majoritate de la indivizi tineri sau chiar foarte tineri, cele atribuite bovinelor și ovicaprinelor provin, în cea mai mare parte de la indivizi maturi. Această situație poate fi legată de faptul că în timp ce porcul era crescut pentru carne și grăsime, bovinele și ovicaprinele erau folosite și ca furnizoare de lapte și piela sau de lână, în cazul ovicaprinelor și în executarea unor munci în cazul bovinelor, ceea ce a făcut ca acestea din urmă să fie sacrificate la vârste mai mari.

⁷ C.-M. Mantu, M. Știrbu, N. Buzgar, *op. cit.*; O. Necrasov, M. Știrbu, *op. cit.*; 1995; O. Necrasov, M. Bulai-Știrbu, *op. cit.*; 1970; O. Necrasov, M. Știrbu, *op. cit.*, 1980.

⁸ O. Necrasov, M. Bulai-Știrbu, *op. cit.*, 1970.

⁹ *Ibidem*; O. Necrasov, M. Bulai-Știrbu, M. Sacos, *op. cit.*; O. Necrasov, M. Știrbu, *op. cit.*; O. Necrasov, M. Știrbu, *op. cit.*; 1980.

Vânătoarea ocupă un loc secundar, fiind preferați cerbul și mistrețul, de la care se puteau folosi, pe lângă carnea și pielea, și coarnele sau colții, care serveau la confecționarea unor unelte sau chiar a unor obiecte de podoabă. Prezența valvelor aparținând scoicii de râu arată că și culesul constituia un mijloc de procurare a hranei pentru locuitorii cucutenieni de la Scânteia.

ON THE PALEOFAUNISTIC MATERIAL
FROM THE CUCUTENI CULTURE, SETTLEMENT FROM SCÂNTEIA VILLAGE, IAȘI COUNTY

ABSTRACT

The paleofaunistic material analyzed in the present study is represented by 6,510 bony pieces, of which 4,101 had been determined. The highly fragmentary character of the bony material is a proof of resulting from the kitchen rests of the inhabitants.

Distribution of the material under study on species, the absolute and relative frequency of the bony fragments, along with that of the individuals, is presented in Table 1. Analysis of the data recorded in the table evidences the predominance of domestic animals (94.25) over the wild ones (5.7) - which is indicative of the importance of animal growing in the society of the time. Here, the same situation as in most of the Neolithic places - i.e., the absolute frequency of cattle - should be mentioned. The second position is occupied by pigs, while the third by sheeps and goats. The higher frequency of pigs (30.79) versus that of sheep and goats (18.38) pleads for a more sedentary population.

The low occurrence of wild animals suggests that hunting occupies only a secondary place among the occupation of the Cucuteni culture people of Scânteia. The presence of valves belonging to river shells is a proof that the inhabitants were also involved in picking as a means of food procurement.